

УДК 930.1(477)"185/192":37(091)(477)
DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283659

Сергій ОЛЕНИЧ

кандидат філософських наук, докторант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна (olenych.sr@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9198-3043>

Бібліографічний опис статті: Оленич, С. (2023). Дослідження історії народного шкільництва у студіях українських істориків Галичини другої половини XIX – початку XX ст. *Проблеми гуманітар-них наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 45–70. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283659>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ НАРОДНОГО ШКІЛЬНИЦТВА У СТУДІЯХ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

Анотація. *Мета статті* – здійснити історіографічний аналіз студій українських галицьких вчених другої половини XIX – початку XX ст., присвячених історії народного (початкового) шкільництва. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, об’єктивізму, наукового критицизму, системності та верифікації, аналізу та синтезу. При цьому використовуються історико-порівняльний, історико-генетичний та історико-типологічний методи. **Наукова новизна** статті полягає в узагальнювальному історіографічному аналізі досліджень українських істориків Галичини другої половини XIX – початку XX ст. **Висновки.** *Отже, упродовж другої половини XIX – на початку XX ст. українські історики, які жили і працювали в Галичині, усе більшу увагу звертали на минувшину народної освіти рідного краю, присвячуючи цій темі спеціальні студії. Перішть у цьому процесі вели історики русофіли (А. Добрянський, Я. Головацький,*

© Сергій Оленич, 2023

А. Петрушевич), які, йдучи услід за науковою традицією Дениса Зубрицького, особливу увагу присвячували братському шкільництву, передовсім братській школі Львівського ставропігійного братства. Відзначимо, що на це впливала й приналежність цих істориків, передовсім А. Петрушевича, до Ставропігійного інституту у Львові. Вони активно публікували джерела до історії братських шкіл XVI –XVII ст., супроводжуючи їх археографічними коментарями. У працях зазначених істориків помітними були різкі антипольські, антизахідницькі інтерпретації, піднесена увага до Слов'яниці, підкреслення руських історичних традицій у сфері освіти з певними реверансами убік «російського світу». Деяко осторонь від цих істориків стояв А. Павенцький, якого можна назвати старорусином: він дотримувався схожих антипольських і антизахідницьких візій, слов'янофільських тез, але чітко відмежовувався від російського панславізму й засуджував москвофільство. Натомість історики, які були прихильниками народовецького табору (Ю. Целевич) або стояли на чітких українських національних позиціях (І. Франко, М. Возняк, С. Томашівський, Ю Кміт та ін.), відмежовувалися не лише від ідеології русофілів, але і більшу увагу звертали на модерні часи історії народного шкільництва в Галичині, досліджували поступове становлення масового шкільництва в краї наприкінці XIX – першій половині XX ст. Перспективним напрямом подальших досліджень уважаємо аналіз історії середньої та вищої освіти Східної Галичини в інтерпретаціях українських і польських науковців.

Ключові слова: історія освіти, шкільництво, Галичина, історіографія.

Serhiy OLENYCH

PhD (Philosophy), doctoral student, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100(olenych.sr@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9198-3043>

To cite this article: Olenych, S. (2023). Doslidzhennia istorii narodnoho shkilnytstva u studiakh ukrainskykh istorykiv Halychyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.[Study of the history of folk schooling in the studios of Ukrainian historians of Galicia in the second half of the 19th and early 20th centuries]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 45–70.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283659> [in Ukrainian].

STUDY OF THE HISTORY OF FOLK SCHOOLING IN THE STUDIOS OF UKRAINIAN HISTORIANS OF GALICIA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

Summary. The purpose of the article is to carry out a historiographical analysis of the studies of Ukrainian Galician scholars of the second half of the 19th and early 20th centuries on the history of folk (primary) schooling. The research methodology is based on the principles of historicism, objectivism, scientific criticism, systematicity and verification, analysis and synthesis. The author used historical-comparative, historical-genetic and historical-typological methods. The scientific novelty of the article lies in the generalized historiographical analysis of the researches of Ukrainian historians of Galicia in the second half of the 19th and early 20th centuries. Conclusions. Thus, during the second half of the 19th – at the beginning of the 20th century Ukrainian historians who lived and worked in Galicia paid more attention to the past of public education in their native land doing special studies on this topic. Russophile historians (A. Dobryanskyi, Ya. Holovatskyi, A. Petrushevichi) took the lead in this process who, following the scientific tradition of Denys Zubrytskyi, paid special attention to fraternal schooling, especially the fraternal school of the Lviv Stauropagic Brotherhood. It should be noted that this was also influenced by the affiliation of these historians, above all A. Petrushevich, to the Stavroprgic Institute in Lviv. They actively published sources on the history of fraternal schools of the 16th – 17th centuries, accompanying them

with archeographical comments. In the writings of these historians, sharp anti-Polish, anti-Western interpretations, elevated attention to Slavonia emphasising Russian historical traditions in the field of education with certain curtseys to the side of the «Russian world» were noticeable. A. Paventsky, who can be called a centrist Russian, stood somewhat apart from these historians: he adhered to similar anti-Polish and anti-Western visions, Slavophile theses, but clearly distanced himself from Russian pan-Slavism and condemned Muscophilism. Instead, historians who were supporters of the populist camp (Yu. Tselevich) or who stood on clear Ukrainian national positions (I. Franko, M. Vozniak, S. Tomashivskiy, Yu. Kmit, etc.) distanced themselves not only from the ideology of the Russophiles but also shifting their attention to the modern times of the history of public schooling in Galicia, studying the gradual formation of mass schooling in the region at the end of the 19th – the first half of the 20th century. We consider the analysis of the history of secondary and higher education of Eastern Galicia in the interpretations of Ukrainian and Polish scientists to be a promising direction for further research.

Key words: *history of education, school education, Galicia, historiography.*

Постановка проблеми. Пізнання історії освіти в Галичині потребує узагальнення історіографічних напрацювань українських вчених. Розвиток народного (початкового, елементарного) шкільництва став об'єктом наукових зацікавлень українських учених другої половини XIX – початку XXст. Якщо раніше історія освіти була складовою частиною історії церкви (ширше – церковно-релігійного життя) та політичної історії, то від середини XIX ст. з'являються спеціальні історичні студії, присвячені проблематиці шкільництва в краї. Саме ця серія публікацій потребує історіографічного осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало історіографічних досліджень було присвячено науковій творчості окремих представників українського історіописання Галичини. Так, історичну спадщину Івана Франка аналізували І. Гуржій, Ф. Шевченко, Л. Коваленко, С. Філіпова, А. Санцевич

(І.Я. Франко як історик, 1956), М. Кравець (Кравець, 1971), В. Смаль (Смаль, 1962) та ін. Історичні праці А. Петрушевича досліджував А. Королько (Королько, 2002), Я. Головацького – З. Матисякевич (Матисякевич, 2002), Ю. Целевича – А. Мішук (Мішук, 2009), С. Томашівського – Н. Халак (Халак, 1999) тощо. Відзначимо й історіографічні студії І. Куцого (Куций, 2006), О. Аркуші та М. Мудрого, в яких проаналізовано методологічні засади представників української історіографії Галичини ХІХ ст. (Аркуша, Мудрий, 2014). Історіографічні огляди історії освіти в Галичині здійснили у своїх працях Б. Ступарик (Ступарик, 1994), В. Стинська (Стинська, 2007), М. Галів (Галів, 2018) та ін. На нашу думку, дослідження історії народного шкільництва, які публікували українські вчені Галичини у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., потребують окремого історіографічного аналізу. Відзначимо, що свою увагу ми зосереджуємо винятково на працях з історії шкільництва й оминатимемо студії, в яких шкільна проблематика висвітлювалася як складова ширших історичних проблем.

Мета статті – здійснити історіографічний аналіз студій українських галицьких вчених другої половини ХІХ – початку ХХ ст., присвячених історії народного (початкового) шкільництва.

Виклад матеріалу. На середину ХІХ ст. українська галицька історіографія репрезентувалася переважно працями Д. Зубрицького та його послідовників: Я. Головацького, А. Петрушевича. Власне останній був одним з перших істориків в Галичині, який опублікував декілька праць з історії освіти, щоправда, у тісному зв'язку з церковно-релігійними аспектами історичної минувшини. У 1851 р. в часописі «Зоря Галицька» він опублікував статтю з історії Словицького жіночого василіанського монастиря та виховної інституції для дівчат («воспиталіще»), яка діяла при чернечій обителі (Петрушевич, 1851).

Будучи істориком-архівістом (навіть, до певної міри, істориком-антикваром), А. Петрушевич використав архів Словицького монастиря. На початку статті він, окреслюючи історію монастиря, згадує про пожалування від Станіслава

Мнішка, підтвердження цих пожалувань спадкоємцями магната, підтвердження від королів Міхала, Яна Собеського, Августа III, описує їх сфрагістичні особливості й наголошує, що ці документи зберігається зараз в архіві Словицького монастиря, частково в паперових, частково в пергаментних оригіналах (Петрушевич, 1851, с. 111). Відзначимо, що у цій статті проступають національно-патріотичні та релігійно-конфесійні стереотипи автора. Так, А. Петрушевич не втримався від ремарки про «завойовану вітчизну», пишучи про належність руських земель Речі Посполитій. Навіть попри описування благодійної підтримки з боку С. Мнішка для Словицького монастиря, учений зауважив, що пожалування було маленьким й називає це крихтою зі столу польських вельмож (Петрушевич, 1851, с. 111–112). Помітним є й пієтет до православ'я: автор підкреслює відданість монашок грецькому віросповіданню і те, що це позбавляло їх привілеїв, які мали греко-католики у XVII–XVIII ст. Акцентує на тому, що навіть коли Львівська ставропігія пристала до унії (1708), монахині Словицького монастиря в пом'яниках поминали православних єпископів (Петрушевич, 1851, с. 112).

Власне дівочій школі для доньок руського білого духовенства А. Петрушевич присвячує небагато уваги. Шкільна наука там викладалася черницями на рівні тривіальних шкіл під наглядом монастирського священника і катехита. Дослідник наголошує, що саме завдяки веденню школи Словицький монастир від «цілковитого знищення був збережений» (Петрушевич, 1851, с. 120). Підкреслив автор і такий факт: зі Словицького монастиря одна черниця перейшла в Яворівський жіночий монастир, щоб там займатися вихованням дівчат у монастирській школі. На думку А. Петрушевича, так Словицький монастир став не лише місцем виховання дівчат, але і «розсадником» жіночого вчительського стану Чину Св. Василя Великого «в нашій руській вітчизні» (Петрушевич, 1851, с. 128).

Питання шкільництва Антоній Петрушевич висвітлював і в праці «Сводная Галицько-русская летопись...». Водночас він публікував документи, присвячені історії Львівської братської

школи (Акты относящиеся къ... с. 127–136). В археографічних коментарях до благословенної грамоти київського митрополита Михайла Рогози львівським братським дидаскалам Стефану і Кирилу на проповідування слова Божого в церквах (Львів, 24.01.1591 р.) дослідник стверджує, що йдеться про Стефана Зизанія (далі він подає коротку оповідь про цього історичного діяча з Баркулабівського літопису, виданого П. Кулішем у 1877 р.) та Кирила Лукаріс, який згодом став патріархом олександрійським та константинопольським (Акты относящиеся къ ... с. 130). Опублікувавши листа перемишльського єпископа Михайла Копистинського до Львівського братства з проханням прислати молодого помічника для вчителя Перемишльської школи (Веленичі, 30.08.1591 р.), А. Петрушевич коротко розповів про автора листа, а також його родича – відомого вченого Захарію Копистенського, а відтак подав датування виникнення шкіл на Русі під володінням Польщі (Акты относящиеся къ ... с. 131–132).

Навіть у таких археографічних ремарках А. Петрушевич не втримався, щоб не зацентувати свої національно-політичні візії. У цитованій з «Адельфотеса» передмові він курсивом виділяє слова про «россійский род», «род росскій». Відтак зазначає: «Нарешті треба зауважити, що Русь наша, з грецького називалася; *Росскій род, Россійскій род*, і навіть польські письменники, наприклад Симеон Зиморович, ще в другій половині XVII ст. писав: *Rosyiskieziemie, Rossieyskiekniehynie*, про Галицьку Русь...» (Акты относящиеся къ ... с. 130). Безумовно, спостерігаємо виразні москвофільські підтексти таких заяв.

Увагу до тематики Львівської братської школи проявив і Яків Головацький (Головацкій, 1863, с. 69–78). Публікуючи у 1863 р. статут цієї школи, він писав про піднесення «народного духу» в XVI – XVII ст., запевняв, що розумова освіта і виховання юнацтва в «народному» дусі найбільше лежала на серці передовим людям нашого народу (Головацкій, 1863, с. 69). Учений зауважив: «наша Русь» за посередництва Польщі у XVI ст. доторкнулася до найкращих тогочасних педагогічних нововведень. Водночас він наголосив, що в руських школах, на

відміну від польських, не мучили дітей «варварською латинщиною» (Головацький, 1863, с. 70–71).

Серед істориків русофільського табору, які досліджували історію освіти, був й Антоній Добрянський, котрий у 1852 р. в газеті «Перемишлянинь» опублікував статтю про дяководчительській інститут у Перемишлі (Добрянский, 1894, с. 149–152). Відомо, що цей заклад готував учителів для народних (парафіяльних) шкіл. Автор побудував свою розповідь у хронологічному ключі. Для початку навів причину заснування інституту (через нестачу дяків у парафіях та потребу заснування нижчих шкіл для просвіти народу) (Добрянский, 1894, с. 149). Відтак повівмову про заклик перемишльського владики, а згодом митрополита М. Левицького до духовенства Перемиської єпархії від 24 липня 1816 р. добровільно жертвувати гроші та натуралії з метою заснування закладу «півчих церковних» і вчителів народних нижчих шкіл. Духовенство писемно висловило свою готовність жертвувати для утворення інституту. Заклад постав у 1817 р., а його статут було затверджено наступного року. Вже у 1819 р. в ньому викладалися логіка, наука віри, граматики словенська і руська, німецька, польська мови, церковний спів (при цьому А. Добрянський вказує, хто викладав ці навчальні дисципліни). Надалі в оповіді історика є десятирічна прогалина, а тоді він згадує про заклик єпископа Івана Снігурського 1829 р. до «умілого в музиці чоловіка» Б. Нанкі утворити хор і навчати учнів інституту хорового співу. Описує також матеріальне забезпечення закладу: купівлю єпископом села Новосілки біля Кальварії і призначення доходів з нього на інститут, заповіт І. Снігурського, яким він додав на утримання закладу певні суми. Відтак дослідник полишає оповідь про інститут й переходить до викладу короткої історії руської семінарії в Перемишлі, заснованої 1845 р., надалі загадує про школи в Перемишлі, зокрема гімназію (ліцей) (Добрянский, 1894, с. 149–152).

На русофільських (але не москвофільських) і слов'янофільських позиціях стояв Антоній Павенцький, перший редактор газети «Зоря Галицька», пізніше посол Галицького сейму. Його стаття «Початок і розвій шкільництва на Русі» була

опублікована в журналі «Учитель» вже після смерті автора (Павенцький, 1899). У своїй праці він оперував поняттям «Галицька Русь», виявляв краєвий патріотизм: «Галицька Русь не позиставала в просьвіті і образованю по заду за другими краями навіть тоги, коли условини до того не були сприяючі» (Павенцький, 1899, с. 337). Помітними були романтичні трактування: дослідник веде мову про «народний дух», а сам «народ» характеризував винятково з егалітарних позицій, відмежовуючи від нього руську шляхту і аристократію. Пишучи про ранньомодерні часи, дослідник зауважує: знатні руські вельможі, могли користати з науки і йти в ногу з духом часу, але народ залишався «в кромішній тьмі» (Павенцький, 1899, с. 338).

Цивілізаційні русофільські аспірації А. Павенцького помітні з патетичного опису просвіти в середньовічній Русі. Як правник, він наводить приклад «Правди руської» й на основі цього стверджує, що «Русь стояла в тім часі на висшій степені просьвіти, як много других держав Европи, котрі були під утиском фєвдальним і невільничим» (Павенцький, 1899, с. 337). З іншого боку, увівши ментального-географічне поняття «другі держави Европи», А. Павенцький, по суті, прописав Русь в Європі як одну з-поміж інших країн європейського світу. Проте загалом дослідник демонстрував антизахідницькі позиції, дорікаючи Європі незнанням грецької мови, яку, на переконання автора, добре знали і вивчали на Русі, читали грекомовні твори Івана Дамаскина (Павенцький, 1899, с. 343) тощо. Ніде не згадавши про занепад освіти на Русі у період після монгольської навали, А. Павенцький наголошує, що в часи відродження «наук класичних» в Європі «не пропустила наша Русь хвилі, щоби не скористати з знатнійших видань, які тогди були в уживаню...» (Павенцький, 1899, с. 343). Тобто, не бажаючи підривати свій уявний конструкт про Русь як спадкоємицю грецької-візантійської цивілізації, автор не акцентує власне на європейському Відродженні, але підкреслює, що й Русь «вчилася».

Пишучи про Мелетія Смотрицького, А. Павенцький підкреслює його слов'янськість, називає його «перший із Славян», котрий написав грецьку граматику латинською мовою і

видав її за кордоном – у Кельні 1615 р. Хвалить і церковнослов'янську граматику М. Смотрицького, яка була багато разів перевидана і вживалася як підручник понад 200 років «на півночі і полудні Славянщини» і «тота граMATика розголосила імя Смотрицького по всіх закутках славянського світа» (Павенцький, 1899, с. 353). Багато уваги приділяє й іншим освітнім діячам: Памво Беренді, Йову Борецькому, Ісаї Копинському, Сильвестру Косіву, Захарії Копистенському, Ісаї Козловському. Різко осудливо історик виступає проти римокатолицького релігійного «фанатизму». «...Все затратив фанатизм релігійний тодішнього варварського часу, що знищив не менше наших літературних пам'ятників, як перший напад Татарської дичи» (Павенцький, 1899, с. 354).

Важливо, що А. Павенцький виступає проти російського панславізму в Галицькій Русі (звісним панславістом називає історика Міхаїла Погодіна) у другій половині XIX ст., бо він вніс розкол серед русинів, і цим скористалися поляки – «тогда прийшло Полякам легко взяти верх над Русинами, що вели і ведуть до нині між собою справдішну особицю» (Павенцький, 1899, с. 359). Відтак в історії української культури дослідник дошукувався фактів протистояння московській ідеології. У зв'язку з цим детальніше зупиняється на діяльності київського православного митрополита Сильвестра Косіва, який, на думку автора, «був чоловік твердого характеру, неustraшимий борець за права руского народу» (Павенцький, 1899, с. 355). Особливо підкреслює те, що С. Косів не присягнув у 1654 р. на вірність цареві, «бо знав, що Росія не схоче дати незалежності рускому духовенству, котре буде мусіло піддати ся власти московского патріярха. Так і стало ся опісля» (Павенцький, 1899, с. 355). На сторінках своєї праці дослідник підносить ідею служіння рідному народові, дорікає тим, які «замість послужити народові свому, як славні їх попередники, зраджують его, стаючись завзятими поклонниками панрускої ідеї» (Павенцький, 1899, с. 356).

Характеризуючи стан руського народного шкільництва в півдавстрійській Галичині, А. Павенцький дорікає «мандаторам» за те, що вони не допускали до запровадження

шкіл, причому різко протиставляє їх народів, водночас вказуючи їхню національну ідентичність – поляки. Далі описує як поляки-мандатори відлякували «нарід від школи» звісткою, що освічених забиратимуть на військову службу. «Они бояли ся, щоби народ просвітившись, не забажав пільги в неволі, та щоб діти не пізнавали ся від священників учителів де чого такого, що було би несхожим з поглядами польськими» (Павенцький, 1899, с. 356). Крім того, «польських панів» обвинувачує в тому, що саме їхніми стараннями у 1812 р. ліквідовано в Галичині шкільний примус, осуджує за перешкоджання діяльності просвітницького товариства в Перемишлі (1816), бо вони «оклеветали його в Римі». Натомість підносить митрополита М. Левицького та крилошанина І. Могильницького за відстоювання прав руської мови, доведення її самобутності, окремішності від польської і російської, наполягання на впровадження її до шкільного навчання (Павенцький, 1899, с. 357–358).

Значну увагу А. Павенцький приділив навчальній літературі для народних шкіл, зокрема, описав: а) буквар 1631 р., з яким ознайомився в особистій бібліотеці А. Петрушевича у Львові (Павенцький, 1899, с. 5–6, 17–22), б) буквар, виданий у Львові в друкарні Михайла Сльозки 1638 р. (Павенцький, 1899, с. 38–42, 57–61), в) буквар, що зберігався у бібліотеці Оссолінських у Львові, виданий у Супраслі 1715 р.; г) буквар 1760 р., майже ідентичний з попереднім (Павенцький, 1899, с. 69); г) буквар 1790 р., опублікований у Львові. Щодо останнього історик вказує певні особливості: автор букваря послуговувався іншими такого роду виданнями – польськими і німецькими. А Павенцький цитує, зокрема, ті розділи букваря 1790 р., де йдеться про дотримання правил поведінки у товаристві, називаючи цей підручник певною енциклопедією того, чого «в тім часі учили в галицких наших народних школах» і трактує його як один з проявів «духа західно-європейської просвіти в галицко-руській навродній школі». Особливо відзначає наближення його мови до народної, до «полуднево-руської літературної річі» (Павенцький, 1899, с. 83–87). Аналізує автор і букварі, видані у XIX ст.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. увагу українських галицьких істориків, передусім представників народовецького руху, усе більше привертало питання історії народного шкільництва від терезіансько-йосифінських реформ. Однією з перших була публікація Юліана Целевича (Ц. (Целевич Ю.), 1881), в якій автор взявся передовсім спростовувати стереотип про імператора Йосифа II як «покровителя наук». Визнавши, що імператор був ініціатором політичних, церковних і освітніх реформ, а також те, що з-поміж 6206 його декретів і розпоряджень велика частина стосувалася питань освіти, дослідник, все ж наголошує: «той цар зовсім не був не то протектором, але навіть любителем наук і відомостей» (Ц. (Целевич Ю.), 1881, с. 81). Негативно характеризує освіту самого імператора, а також культурно-освітній рівень лікаря Готфріда фон Світена, який очолив придворну наукову (освітню) комісію у Відні. Саме на цього чиновника Ю. Целевич покладає вину за те, що при ліквідації монастирів знищувалися з «нечуваним невіжеством і безприкладним вандалізмом» рідкісні документи і цілі бібліотеки. Дослідник наголосив, що діяльність Йосифа II була звернена на «поле практичне», бо в у школі він бачив лише засіб до утвердження матеріального добробуту народу. Саме тому наказував плекати тільки ті науки й впроваджувати їх до школи, які мають прикладних характер (Ц. (Целевич Ю.), 1881, с. 82).

Підкреслив Ю. Целевич «замилування» Йосифа II справою утворення і унормування діяльності народних шкіл. Головне розпорядження щодо них, за словами історика, було видатно 24 березня 1781 р., однак він не розкриває його змісту. Надалі розповідає про гарний розвиток шкіл, збільшення кількості учнів, зокрема в Чехії. Щодо Галичини автор зауважив відсутність детальних даних й нарікає на закритість для приватних осіб архіву львівського намісництва. Услід за австрійськими істориками Ю. Целевич подає інформацію про фінансування шкільних потреб в Галичині наприкінці XVIII ст., але вказує на асиміляційні плани уряду, які полягали у тому, що «германізувати рускій и польській народ». Загалом на 1786 р. в Галичині було 47 народних шкіл, діяло три препаранди, в яких

готували вчителів для народних шкіл (Ю. Целевич подає певну статистику) (Ц. (Целевич Ю.), 1881, с. 138). Відтак оповідає про підтримку урядом і місцевою адміністрацією шкіл в різних повітах Галичини, веде мову про головні і міські школи, школи вірмен та євреїв, а також нормальну школу у Львові. Наводить приклади ініціативи приватних осіб, які за свій кошт закладали народні школи: граф Замоїський, Євкарпій Вайтель. Розповідає про подвижницьку працю інспектора Гофмана, який збирав деканів й закликав їх до праці на ниві освіти, виношував ідею забезпечити школи ткацькими верстатами для навчання учнів ремесла, сам викладав методику і катехитику у Львівській нормальній школі. Однак, на думку Ю. Целевича з цих шкіл не було «хосна», бо їх головною метою була германізацію краю, а не просвіта народу (Ц. (Целевич Ю.), 1881, с. 145–146).

Цій же ж проблематиці була присвячена стаття невідомого автора (припускаємо, Івана Копача) в журналі Руського педагогічного товариства «Учитель» (1898). На відміну від Ю. Целевича, автор статті не критикував реформи Йосифа II, доволі піднесено характеризував діяльність Марії Терези, вів мову про реформу Фельбгера. Описуючи запровадження наприкінці XVIII ст. системи народного шкільництва (нормальні, головні, тривіальні школи), дослідник не веде мову про германізацію. Позитивним було те, що у зазначеній статті проаналізовано навчальний план різних типів шкіл, а також розкрито систему підготовки вчителів для них. Однак в автора помітні певні «часові стрибки»: від 1805 р., коли була прийнята «політична устава шкільна», він переходить одразу до «весни народів» 1848 р. (Шкільництво народне в Галичині, 1898).

Увагу до історії народного шкільництва Галичини кінця XVIII – першої половини XIX ст. виявляв й геніальний український вчений та письменник Іван Франко. Однією з найбільш відомих його праць з історії освіти є стаття в журналі «Київська старина» під назвою «До історії просвіти в Галичині», у якій вказав на політику офіційних властей і польської шляхти щодо освіти селянства в першій половині XIX ст. Учений аналізує два історичні документи: 1) меморіал

графа Казимира Красицького для галицькому станового сейму про справи підданих селян (1842); 2) скаргу селян с. Залуччя до городенського декана як урядового шкільного наглядача на утиски місцевого поміщика щодо школи. Відповідно до вимог археографії, історик вказує місце розміщення джерел, аналізує мову (передусім другого документа), вказує обставини їх виникнення. Він пояснює деяку термінологію (зокрема, слово «пленіпотенти»), а також конструє дедуктивні висновки з приводу того, чому селяни звернулися не до снятинського декана, у віданні якого перебувала їхня парафія, а до сусіднього городенського. На його думку, селяни, очевидно, зверталися раніше до «свого» декана, однак той їм не допоміг, а тому вони шукали підтримку у сторонніх духовних властей, прохаючи захисту від зловживань поміщика, який забороняв шкільне навчання, переслідував учителів і учнів (Мирон (Франко І.), 1893, с. 164). Значно більше археографічних студій Івана Франка уміщено в збірнику «Матеріяли до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку» (1902). З-поміж них назвемо такі: «Заходи коло просвіти в львівській дієцезії 1784–1792 рр.», «Матеріяли до історії гал.[ицького] руського шкільництва в рр. 1801–1848», «Перше руське просвітне товариство з рр. 1816–1818», «Три рукописні підручники руські з літ 1806, 1815, 1829» (Матеріяли до культурної історії ..., 1902).

На початку Х ст. активізувалися археографічні дослідження історії освіти в Галичині: історики активно публікували джерела. Крім І Франка, у згаданому збірнику «Матеріяли до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку» опублікували свої джерелознавчі праці Юрій Кміт (Матеріяли до культурної історії ..., 1902, с. 89–98), Іван Еміліян Левицький (Матеріяли до культурної історії ..., 1902, с. 103–173), Михайло Зубрицький (Матеріяли до культурної історії ..., 1902, с. 17–46). До слова, М. Зубрицький в газеті «Діло» (1894 і 1900) опублікував низку статей до історії шкільництва в с. Мшанець та навколишніх селах, в яких здійснив публікацію невідомих раніше документів (З[убриць]кій, (1900a); З[убриць]кій, (1900b); [Зубрицький М.], (1894)). Ю. Кміт оприлюднив документи до історії сільських шкіл в Галичині

1810–1824 рр. (Кміт, 1909). Історик І. Кревецький видав матеріали до історії народного шкільництва Галичини від 1830 до 1850 рр. (Кревецький, 1909, с. 175–191).

Значний внесок до джерелознавства історії шкільництва Галичини зробив Степан Томашівський, який опублікував документи з минувшини парафіяльного шкільництва в Кізілівському і Бережанському деканатах Львівської єпархії греко-католицької церкви першої половини XIX ст. (Томашівський (1909а); Томашівський (1909b)). Матеріали до історії народного шкільництва у 1821–1838 рр. у журналі «Учитель» опублікував Іван Созанський (Созанський, 1909), який також є автором короткого біографічного зарису про закарпатського будителя Олександра Духновича (Созанський, 1908). Директор Національного музею у Львові Іларіон Свенціцький також долучився до публікації документів з історії освіти. У статті «З життя старої школи» (Свенціцький, 1907) він оприлюднив джерело, яке зберігалося в керованому ним музеї, а саме – польськомовну табелю пильності Григорія Татомира – клерика і педагога. Документ датується 20 лютого 1789 р. І. Свенціцький вказує місце, де вчителював Г. Татомир – с. Дунайгород на Поділлі, яке на той час було у складі Речі Посполитої, а вже через декілька років опинилося у складі Росії. Дослідник навів статистичні дані про 22 учнів в школі: їхній вік, національність, релігійну належність. Зважаючи на наявність табеляхучнів підписів 19 батьків, дослідник зауважив: батьки цими підписами «дали собі свідомство грамотности» (Свенціцький, 1907, с. 173). Крім того, І. Свенціцький опублікував низку джерел про шкільну освіту духовних кандидатів (Свенціцький, 1909, с. 1–9).

У 1903 р. згаданий І.Е. Левицький опублікував свою студію з історії шкільництва в Галичині кінця XVIII – початку XIX ст. окремою книгою. Він окреслив низький рівень народної освіти до формування систематичних шкіл: «Простий сільський народ ... був неписьменний; ціла його освіта розпочинала ся й кінчила ся катехізацийними науками в церкві тай то лиш о стілько, о скілько тодішні парохы до такої науки були самі здібні і мали добру волю. Нема навіть що згадувати про тодішні сільські

шкілки, що існували тут і там по краю, звичайно від часу до часу. З устних переказів знаємо, що се не були властиво й шкілки з певною організацією; само їх існуванє не було стале. Шкілки повставали лише там, де був парох охочий до просвіти, або дяк з замилуванєм відданий своєму званю, який у своїй хаті вчив з букваря, а ще частіше з писаних табличок азбуки та трохи писати й числити, а ціла шкільна наука кінчилась на читанню псалтирі й апостола. Не стало аматора вчителя-дяка, не стало й шкілки, бо про неї не було кому більше дбати в громаді» (Левицький, 1903, с. 1).

Дослідник окреслює стан шкільництва, зокрема монастирського, у 1770–1780-х рр., веде мову про школи у Бучачі, Лаврові, Львові, Дрогобичі. Цікаво, що, оцінюючи просвітницьку діяльність Йосифа II, він повторив судження Ю. Целевича (Левицький, 1903, с. 5). Не оминає увагою політику Унійної Церкви у сфері парафіяльного шкільництва, наводить статистику шкільництва на основі австрійських авторів, відтак багато уваги приділяє середнім і вищим закладам освіти. Праця І.Е. Левицького сповнена приміток та коментарів, деякі з яких зробив І. Франко. Відзначимо, що під час засідання історико-філологічної секції НТШ 22 грудня 1902 р. І. Франко позитивно характеризував працю І.Е. Левицького, однак зауважує, що той через брак джерел обмежився шкільництвом Перемишльської єпархії, «бо тільки для сеї дієцезії має матеріяли» (Хроніка українсько-руського Наукового Товариства ... с. 12).

У 1912 р. світ побачила праця М. Возняка про просвітницькі змагання галицьких українців наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. (Возняк, 1912). Учений багато уваги присвячує ролі духовенства у національному відродженні українців Галичини, веде мову про їхню освіту і заходи австрійського уряду в цьому напрямі: відкриття Барбареруму у Відні, греко-католицької генеральної духовної семінарії та університету у Львові тощо. Дослідник наводить цитату Михайла Гарасевича з виступу на синодальному з'їзді руського духовенства 1806 р., в якій ідеться про поліпшення освіти та подяку за це австрійському урядові (Возняк, 1912, с. 4). Високо оцінює діяльність Івана Могильницького на ниві народної

освіти: «Серед великого національного занепаду, коли навіть у багатьох церквах устали звичайні богослужіння задля нестачі дяків, забраних у рекрути, й давала ся відчувати нестача церковних книжок, коли в додатку тривіальні школи піддав уряд 1805 р. під надзір латинській консисторії, явив ся у галицькій Україні муж, що з незломною енергією узяв ся за сотворене українського народного шкільництва, хоч така ціль стояла його неодної завзятої боротьби на всі боки з противниками українського самостійного національного життя» (Возняк, 1912, с. 7). Дослідник дає різкі оцінки полякам за знищення освіти українців (загарбання шкіл, вигнання уянів-українців зі навчальних закладів) (Возняк, 1912, с. 10–11). Подібні характеристики були цілком зрозумілими з огляду на загострення українського-польського політичного протистояння на початку ХХ ст., зокрема і в сфері освіти.

Висновки. Отже, упродовж другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. українські історики, які жили і працювали в Галичині, усе більшу увагу звертали на минувшину народної освіти рідного краю, присвячуючи цій темі спеціальні студії. Першість у цьому процесі вели історики-русофіли (А. Добрянський, Я. Головацький, А. Петрушевич), які, йдучи услід за науковою традицією Дениса Зубрицького, особливу увагу присвячували братському шкільництву, передовсім братській школі Львівського ставропігійного братства. Відзначимо, що на це впливала й приналежність цих істориків, передовсім А. Петрушевича, до Ставропігійного інституту у Львові. Вони активно публікували джерела до історії братських шкіл ХVІ–ХVІІ ст., супроводжуючи їх археографічними коментарями. У працях зазначених істориків помітними були різкі антипольські, антизахідницькі інтерпретації, піднесена увага до Слов'янщини, підкреслення руських історичних традицій у сфері освіти з певними реверансами убік «російського світу». Деяко осторонь від цих істориків стояв А. Павенцький, якого можна назвати старорусином: він дотримувався схожих антипольських і антизахідницьких візій, слов'янофільських тез, але чітко відмежовувався від російського панславізму й засуджував москвофільство. Натомість історики,

які були прихильниками народовецького табору (Ю. Целевич) або стояли на чітких українських національних позиціях (І. Франко, М. Возняк, С. Томашівський, Ю. Кміт та ін.), відмежовувалися не лише від ідеології русофілів, але і більшу увагу звертали на модерні часи історії народного шкільництва в Галичині, досліджували поступове становлення масового шкільництва в краї наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст. Перспективним напрямом подальших досліджень уважаємо аналіз історії середньої та вищої освіти Східної Галичини в інтерпретаціях українських і польських науковців.

Джерела та література

- Акты относящиеся къ истории южно-западной Руси (1878). *Временникъ Института Ставропигійского съ мѣсяцесловомъ на годъ 1878.* Львовъ: Изъ типографіи Ставропигійского Института, 127–136.
- Аркуша, О., & Мудрий, М. (2014). Історичні дослідження в інтелектуальних та політичних контекстах півдавстрійської Галичини. *Вісник Львівського університету. Серія історична*, 50, 19–41.
- Возняк, М. (1912). *Просвітні змагання галицьких Українців в 19 віці (до 1850 р.). Нариси.* Львів: Накл. Тов-ва «Просвіта».
- Галів, М. (2018). *Український історико-педагогічний наратив (середина ХІХ – кінець ХХ ст.): епістемологічні засади.* Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка.
- Головацький, Я.Ф. (1863). Порядок Школьный или Устав Ставропигійской школы въ Львовѣ 1586 года. *Галичанинъ. Литературный сборникъ издаваемый Яковомъ Федоровичемъ Головацкимъ и Богданомъ Андрѣевымъ Дѣщицкимъ.* Львовъ: Типомъ Института Ставропигійского. Книга I. Выпуск II, 69–78.
- Гуржій, І. О., Калениченко, П. М., Касименко, О.К., Лещенко, М.Н., Лось, Ф.Є. Супруненко, М.І., & Шевченко, Ф.П. (ред. кол). (1956). І.Я. Франко як історик. *АН Української РСР. Інститут історії.* Київ: Видавництво АН Української РСР, 160 с.
- Добрянский, А.(1894). Институтъ дьяковъ и учителей для школь народныхъ, семинариа и училища в Перемышли (из Перемышлянина на г. 1852). *Иоаннъ Снегурский, его жизнь и деятельность въ Галицкой Руси. Сочинение Юстина*

- Желеховского*. Львовъ: Типомъ и накладомъ Ставропигийского Института, 149–152.
- З[Зубрицький М.]** (1894). З нашого шкільництва. *Діло*, 8(20), 9(21) червня.
- З[Зубрицький] М.** (1900а). Картина до історії шкільництва в Галичині на початку XIX віку. *Діло*, 21 січня (2 лютого).
- З[Зубрицький] М.** (1900б). До історії руського шкільництва в 1848 році. *Діло*, 11 (24) травня.
- Кміт, Ю.**(1909). Народна сільська школа в Галичині в рр. 1810–1824. *Українсько-руський архив. Видає історично-філософічна секція Наукового Товариства імені Шевченка. Т. IV: Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв.* (Видані під редакцією Стефана Томашівського). Львів: З друкарні НТШ, 10–101.
- Королько, А.** (2002). *Громадсько-політична та наукова діяльність Антона Петрушевича*. Автореферат дис. ...канд. істор. наук. Чернівці, 20 с.
- Кравець, М.** (1971). *Іван Франко – історик України*. Львів: Вид-во Львівського ун-ту.
- Кревецький, І.** (1909). Матеріали до історії українського народного шкільництва в Галичині в 1830–1850 рр. *Українсько-руський архив. Видає історично-філософічна секція Наукового Товариства імені Шевченка. Т. IV: Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв.* (Видані під редакцією Стефана Томашівського). Львів: З друкарні НТШ, 175–191.
- Кущий, І.П.** (2006). *Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії*. Тернопіль: Джура.
- Левицький, І.** (1903). *Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичині в рр. 1772–1800 і розвій русько-народного шкільництва в рр. 1801–1820*. Львів: Накладом НТШ.
- Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII–XIX віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилицьким, Ів. Е. Левицьким і Ів. Франком, видані під редакцією Івана Франка (1902). Львів: Накл. НТШ.
- Матисякевич, З.** (2002). *Український історик Яків Головацький*. Львів: Літопис.
- Мирон (Франко І.)**. (1893). К истории просвещения в Галиции. Киевская старина. Т. 43. Кн. 10. С. 164.

- Мішук, А.І.** (2009). *Громадська та наукова діяльність Юліана Целевича (1843–1892 рр.)*. Косів: Писаний Камінь.
- Павенцький, А.** (1899). Початок і розвій шкільництва на Русі. *Учитель. Орган Руського Тов. Педагогічного*, Ч. 22, 337–344; Ч. 23, 353–359; 1900. Ч. 1, 2–6; Ч. 2, 17–22; Ч. 3, 38–42; Ч. 4, 57–61; Ч. 5, 68–69; Ч. 6, 83–87; Ч. 7, 97–101; Ч. 8, 13–116; Ч. 10, 145–148; Ч. 11, 161–164; Ч. 12, 184–187.
- Петрушевич, А.** (1851). Словицькій женській Монастырь Чину Св. Василя В.[еликого] и его дѣвичос воспиталище. Краткое историческое известіе по грамотамъ и актамъ тогоже Монастыря сочиненное. *Зоря Галицка*, Ч. 13, 110–112; Ч. 14, 118–120; Ч. 15, 127–128.
- Свенціцький, І.** (1907). З життя старої школи. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка: наукова часопись, присвячена передовсім українській історії, фіольології, етнографії виходить у Львові що два місяці під редакцією Михайла Грушевського*. Львів, Т. LXXVIII. Кн. IV. Miscellanea, 172–174.
- Свенціцький, І.** (1909). Шкільна освіта духовних кандидатів в рр. 1756–1788. *Українсько-руський архив. Видає історично-філософічна секція Наукового Товариства імені Шевченка. Т. IV: Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв.* (Видані під редакцією Стефана Томашівського). Львів: З друкарні НТШ, 1–9.
- Смаль, В.З.** (1962). Іван Франко як історик освіти. *Наукові записки НПП УРСР*, Т. XX. Київ: Радянська школа.
- Созанський, І.** (1909). До історії народного шкільництва в рр. 1821–1838. Замітки й матеріали. *Учитель. Орган Руського Товариства Педагогічного*. Львів, Ч. 10 і 11, 152–158; Ч. 12, 183–185; Ч. 13, 197–200; Ч. 14 і 15, 216–219; Ч. 16 і 17, 246–252; Ч. 18 і 19, 289–295; Ч. 20 і 21, 319–324.
- Созанський, І.** (1908). Олександр Духнович (Угро-руський автор народних учебників і публіцист). *Учитель. Орган Руського тов.[ариства] педагогічного*. Львів, Ч. 9 і 10, 137–147; Ч. 11, 162–167; Ч. 12, 178–184.
- Стинська, В.** (2007). *Система шкільництва в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.)*. Івано-Франківськ: Гостинець.
- Ступарик, Б.** (1994). *Шкільництво Галичини (1772–1939)*. Івано-Франківськ: Прикарпатський університет.
- Томашівський, С.** (1909а). Стан парохіяльних шкіл в бережанському деканаті львівської єпархії в рр. 1843–1849. *Українсько-руський архив. Т. IV: Матеріали до історії галицько-руського*

- шкільництва XVIII і XIX вв. (Видані під редакцією Стефана Томашівського). Львів: З друкарні НТШ, 151–174.
- Томашівський, С.** (1909b). Стан парохіяльних шкіл в кізлівському деканаті львівської єпархії в рр. 1819–1827. *Українсько-руський архив*. Т. IV: Матеріяли до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв. (Видані під редакцією Стефана Томашівського). Львів: З друкарні НТШ, 102–110.
- Халак, Н.В.** (1999). *Наукова спадщинаігромадсько-політична діяльність Степана Томашівського*. Автореферат дис. ...канд. істор. наук. Київ, 20 с.
- Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові (1902). Вип. IV. Ч. 12. Львів. 26 с.
- Ц. (Целевич Ю.)** (1881). Де-що про науку в загалѣ и про галички школы за Юсифа II / Ц. *Школьна часопись*. Львовъ, Ч. 11 (1 (13) червня), 81–82; Ч. 18 (15 (27) вересня), 137–138; Ч. 19 (1 (13) жовтня), 145–146.
- Шкільництво народне в Галичині (1898). *Учитель. Орган Руського Товариства Педагогічного*. Львів, Ч. 6, 85–91; Ч. 7, 99–104.

References

- Akty odnosyashiesya k istorii yuzhno-zapadnoj Rusi (1878) [Acts related to the history of South-Western Russia (1878)]. *Vremennik Instituta Stavropigijskogo s mѢsyačeslovom na god 1878—Provisional of the Stavropegian Institute with the monastic word for the year 1878*. Lvov: Iz tipografii Stavropigijskogo Instituta, 127–136 [in Russian].
- Arkusha, O., & Mudryi, M.** (2014). Istorychni doslidzhennia v intelektualnykh ta politychnykh kontekstakh pidavstriiskoi Halychyny [Historical research in the intellectual and political contexts of Sub-Austrian Galicia]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii i storychna –Bulletin of Lviv University. Historical series*, 50, 19–41 [in Ukrainian].
- Vozniak, M.** (1912). *Prosvitni zmahannia halytskykh Ukraintsev v 19 vitsi (do 1850 r.). Narysy [Educational competitions of Galician Ukrainians in the 19th century (before 1850). Essays]*. Lviv: Nakl. Tov-va «Prosvita» [in Ukrainian].
- Haliv, M.** (2018). *Ukrainskyi istoryko-pedahohichnyi naratyv (seredyna XIX – kinets XX st.): epistemolohichni zasady [Ukrainian historical and pedagogical narrative (mid-19th – late 20th centuries): epistemological foundations]*. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil DDPU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

- Golovackij, Ya. F.** (1863). Poryadok Shkolnyj ili Ustav Stavropigijskoj shkoly v Lvovѣ 1586 goda [Order of the School or Statute of the Stavropygus School in Lviv in 1586]. *Galichanin. Literaturnyj sbornik izdavaemyj Yakovom Fedorovichem Golovackim i Bogdanom Andrѣevym Dѣdickim*—Galician Literary collection published by Yakov Fedorovich Holovatsky and Bohdan Andreev Dѣdytsky. Lvov : Tipom Instituta Stavropigijskogo. Kniga I. Vypusk II, 69–78 [inUkrainian].
- Hurzhi, I. O., Kalenychenko, P. M., Kasymenko, O. K., Leshchenko, M. N., Los, F. Ye. Suprunenko, M. I., & Shevchenko, F. P.** (red. kol). (1956). *I. Ya. Franko yak istoryk. AN Ukrainskoi RSR. Instytut istorii [I. Ya. Franko as a historian. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. Institute of History]*. Kyiv: Vydavnytstvo AN Ukrainskoi RSR [inUkrainian].
- Dobryanskij, A.** (1894). Institut dyakov i uchitelej dlya shkol narodnyh, seminaria i uchilisha v Peremyshli (iz Peremyshlyanina na g. 1852) [Institute of deacons and teachers for folk schools, seminaries and schools in Przemyśl (from Przemyshlyanyn in 1852)]. *Ioann Snegurskij, ego zhizn i deyatelnost v Galickoj Rusi. Sochinenie Yustina Zhelehovskogo—John Snegursky, his life and activities in Galician Rus'. The composition of Yustin Zhelehovsky*. Lvov: Tipom i nakladom Stavropigijskogo Instituta, 149–152 [inUkrainian].
- Z.[Zubrytskyi M.]** (1894). Z nashoho shkilnytstva [From our schooling]. *Dilo–Dilo*, 8(20), 9(21) *chervnia* [inUkrainian].
- Z[ubpyts]kii, M.** (1900a). Kartyna do istorii shkilnytstva v Halychyni na pochatku XIX viku [A picture of the history of schooling in Galicia at the beginning of the 19th century]. *Dilo–Dilo*, 21 *sichnia* (2 *liutoho*) [inUkrainian].
- Z[ubryts]kii, M.** (1900b). Do istorii ruskoho shkilnytstva v 1848 rotsi [To the history of Russian schooling in 184]. *Dilo–Dilo*, 11 (24) *travnia* [inUkrainian].
- Kmit, Yu.** (1909). Narodna silska shkola v Halychyni v rr. 1810–1824 [People's village school in Galicia in 1810–1824]. *Ukrainsko-ruskyi arkhiv. Vydaie istorychno-filosofichna sektsiia Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka. T. IV: Materiialy do istorii halytsko-ruskoho shkilnytstva XVIII i XIX vv.—Ukrainian-Russian archive. Published by the historical and philosophical section of the Shevchenko Scientific Society. Volume IV: Materials for the history of Galician-Russian schooling in the 18th and 19th*

- centuries*(Vydani pid redaktsiieiu Stefana Tomashivskoho). Lviv: Z drukarni NTSh, 10–101 [inUkrainian].
- Korolko, A.** (2002). *Hromadsko-politychna ta naukova diialnist Antona Petrushevycha [Social, political and scientific activity of Anton Petrushevich]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Chernivtsi, 20 s. [inUkrainian].
- Kravets, M.** (1971). Ivan Franko – istoryk Ukrainy [Ivan Franko is a historian of Ukraine]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu [inUkrainian].
- Krevetskyi, I.** (1909). Materiialy do istorii ukrainskoho narodnoho shkilnytstva v Halychyni v 1830–1850 rr. [Materials for the history of Ukrainian folk schooling in Galicia in 1830–1850]*Ukrainsko-ruskyyi arkhiv. Vydaie istorychno-filosofichna sektsiia Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka. T. IV: Materiialy do istorii halytsko-ruskoho shkilnytstva XVIII i XIX vv.–Ukrainian-Russian archive. Published by the historical and philosophical section of the Shevchenko Scientific Society. Volume IV: Materials for the history of Galician-Russian schooling in the 18th and 19th centuries*(Vydani pid redaktsiieiu Stefana Tomashivskoho). Lviv: Z drukarni NTSh, 175–191 [inUkrainian].
- Kutsyi, I. P.** (2006). *Ukrainska naukovo-istorychna dumka Halychyny (1830–1894 rr.): retseptsiiia natsionalnoi istorii [Ukrainian scientific and historical thought of Halychyna (1830–1894): reception of national history]*. Ternopil: Dzhura [inUkrainian].
- Levytskyi, I.** (1903). *Pohliad na rozvii nyzshoho i vysshoho shkilnytstva v Halychyni v rr. 1772–1800 i rozvii rusko-narodnoho shkilnytstva v rr. 1801–1820 [A look at the development of lower and higher education in Galicia in 1772–1800 and the development of Russian-national education in 1801–1820]*. Lviv: Nakladom NTSh [inUkrainian].
- Materiialy do kulturnoi istorii Halytskoi Rusy XVIII i XIX viku, zibrani Mykh. Zubrytskym, Yur. Kmitom, Iv. Kobyletskym, Iv. E. Levytskym i Iv. Frankom, vydani pid redaktsiieiu Ivana Franka (1902) [Materials for the cultural history of Galician Rus of the 18th and 19th centuries, collected by Mykh. Zubrytskyi, Yur. Kmitom, Iv. Kobyletskyi, Iv. E. Levitskyi and Iv. Franko, published under the editorship of Ivan Franko (1902)]. Lviv: Nakl. NTSh [inUkrainian].
- Matysiakevych, Z.** (2002). *Ukrainskyi istoryk Yakiv Holovatskyi [Ukrainian historian Yakiv Holovatskyi]*. Lviv: Litopys.[inUkrainian].

- Myron (Franko I).** (1893). K ystoryy prosveshchenyia v Halytsyy. Kyevskaia staryna [To the history of education in Galicia. Old Kiev]. *T. 43. Kn. 10*, 164 [inUkrainian].
- Mishchuk, A. I.** (2009). *Hromadska ta naukova diialnist Yuliana Tselevycha (1843–1892 pp.)*[*Public and scientific activities of Julian Tselevich (pp. 1843–1892)*]. Kosiv: Pysanyi Kamin [in Ukrainian].
- Paventskyi, A.** (1899). Pochatok i rozvii shkilnytstva na Rusy [The beginning and development of schooling in Russia]. *Uchytel. Organ Ruskoho Tov. Pedagogichnoho–Teacher. Organ Ruskoy Tov. Pedagogical, Ch. 22*, 337–344; *Ch. 23*, 353–359; 1900. *Ch. 1*, 2–6; *Ch. 2*, 17–22; *Ch. 3*, 38–42; *Ch. 4*, 57–61; *Ch. 5*, 68–69; *Ch. 6*, 83–87; *Ch. 7*, 97–101; *Ch. 8*, 13–116; *Ch. 10*, 145–148; *Ch. 11*, 161–164; *Ch. 12*. 184–187 [in Ukrainian].
- Petrushevich, A.** (1851). Slovickij zhenskij Monastyr Chinu Sv. Vasiliya V.[elikogo] i ego deivichoye vospitalishe. Kratkoe istoricheskoye izvestiye po gramotam i aktam togozhe Monastyrya sochinennoe [Slovitsky Women's Monastery of the Order of St. Vasilii V.[elyky] and his secondary school. A brief historical report based on the charters and acts of the same monastery]. *Zorya Galicka–Zorya Halytska, Ch. 13*, 110–112; *Ch. 14*, 118–120; *Ch. 15*, 127–128 [inUkrainian].
- Svientsitskyi, I.** (1907). Z zhytia staroi shkoly [From the life of the old school]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka: naukova chasopys, prysviachena peredovsim ukrainskii istorii, filologii, etnografii vykhodyt u Lvovi shcho dva misiatsi pid redaktsiieiu Mykhaila Hrushevskoho–Notes of the Shevchenko Scientific Society: a scientific journal dedicated to the main aspects of Ukrainian history, philology, ethnography, published in Lviv every two months under the editorship of Mykhailo Hrushevskyi*. Lviv, T. LXXXVIII. Kn. IV. Miscellanea, 172–174 [in Ukrainian].
- Svientsitskyi, I.** (1909). Shkilna osvita dukhovnykh kandydativ v rr. 1756–1788 [School education of spiritual candidates in 1756–1788]. *Ukrainsko-ruskyi arkhiv. Vydaie istorychno-filosofichna sektsiia Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka. T. IV: Materiialy do istorii halytsko-ruskoho shkilnytstva XVIII i XIX vv.– (Vydani pid redaktsiieiu Stefana Tomashivskoho)*. Lviv: Z drukarni NTSh, 1–9 [inUkrainian].
- Smal, V. Z.** (1962). Ivan Franko yak istoryk osvity [Ivan Franko as a historian of education]. *Naukovi zapysky NPP URSR–*, T. XX. Kyiv: Radianska shkola [inUkrainian].

- Sozanskyi, I.** (1909). Do istoriyi narodnoho shkilnytstva v rr. 1821 – 1838. Zamitky u materyialy [To the history of national schooling in 1821 – 1838]. *Uchytel. Organ Ruskoho Tovarystva Pedagogichnoho*. Lviv, Ch. 10 i 11, 152–158; Ch. 12, 183–185; Ch. 13, 197–200; Ch. 14 i 15, 216–219; Ch. 16 i 17, 246–252; Ch. 18 i 19, 289–295; Ch. 20 i 21, 319–324 [inUkrainian].
- Sozanskyi, I.** (1908). Oleksander Dukhnovych (Uhro-ruskyi avtor narodnykh uchebnykiv i publitsyst) [Oleksandr Dukhnovych (Hungarian-Russian author of folk textbooks and publicist)]. *Uchytel. Organ Ruskoho tov.[arystva] pedagogichnoho*–. Lviv, Ch. 9 i 10, 137–147; Ch. 11, 162–167; Ch. 12, 178–184 [inUkrainian].
- Stynska, V.** (2007). *Systema shkilnytstva v Halychyni (kinets XIX – pochatok XX st.)* [The system of schooling in Galicia (end of the 19th – beginning of the 20th century)]. Ivano-Frankivsk: Hostynets [inUkrainian].
- Stuparyk, B.** (1994). *Shkilnytstvo Halychyny (1772–1939)* [Education of Galicia (1772–1939)]. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi universytet [inUkrainian].
- Tomashivskyi, S.** (1909a). Stan parokhiialnykh shkil v berezhanskim dekanati lvivskoi eparkhii v rr. 1843–1849 [The state of parochial schools in the Berezhany deanery of the Lviv diocese in 1843–1849]. *Ukrainsko-ruskyi arkhiv. T. IV: Materiialy do istorii halytsko-ruskoho shkilnytstva XVIII i XIX vv. –Ukrainian-Russian archive. Published by the historical and philosophical section of the Shevchenko Scientific Society. Volume IV: Materials for the history of Galician-Russian schooling in the 18th and 19th centuries* (Vydani pid redaktsiieiu Stefana Tomashivskoho). Lviv: Z drukarni NTSh, 151–174 [inUkrainian].
- Tomashivskyi, S.** (1909b). Stan parokhiialnykh shkil v kizlivskim dekanati lvivskoi eparkhii v rr. 1819–1827 [The state of parochial schools in the Kizliv deanery of the Lviv diocese in 1819–1827]. *Ukrainsko-ruskyi arkhiv. T. IV: Materiialy do istorii halytsko-ruskoho shkilnytstva XVIII i XIX vv. –Ukrainian-Russian archive. Published by the historical and philosophical section of the Shevchenko Scientific Society. Volume IV: Materials for the history of Galician-Russian schooling in the 18th and 19th centuries* (Vydani pid redaktsiieiu Stefana Tomashivskoho). Lviv: Z drukarni NTSh, 102–110 [inUkrainian].
- Khalak, N. V.** (1999). *Naukova spadshchyna i hromadsko-politychna diialnist Stefana Tomashivskoho* [Scientific heritage and social and

political activity of Stepan Tomashivskiy].(Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [inUkrainian].

Khronika ukrainsko-ruskohe Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka u Lvovi (1902) [Chronicle of the Ukrainian-Russian Scientific Society named after Shevchenko in Lviv (1902)]. Vyp. IV. Ch. 12. Lviv [inUkrainian].

Ts. (Tselevych Yu.) (1881). De-shcho pro nauku v zahal y pro halytsky shkoli za Iosyfa II / Ts. Shkolna chasopys [Something about science in general and about the Galician school under Joseph II / Ts. School journal]. Lvov, *Ch. 11 (1 (13) chervnia)*, 81–82; *Ch. 18 (15 (27) veresnia)*, 137–138; *Ch. 19 (1 (13) zhovtnia)*, 145–146 [inUkrainian].

Shkilnytstvo narodne v Halychyni (1898) [Folk education in Galicia (1898)]. *Uchytel. Organ Ruskohe Tovarystva Pedagogichnohe–Teacher. Body of the Russian Pedagogical Society*. Lviv, *Ch. 6*, 85–91; *Ch. 7*, 99–104 [inUkrainian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*